

ДОДАТАК

Путоказ за читање романа

Виза за небо

Виза за небо пети је роман у низу у коме је главни јунак новинар Новак Ивановић, који се упорно бави једном формом новинарства готово протераном из новина. Реч је о истраживачком, аналитичком новинарству, које се преселило у надлежност салонских политичких и економских аналитичара. Новак је помало и детектив, нека врста новинарског Шерлока Холмса, али он је и Дон Кихот који јуриша на невидљиве ветрењаче које покрећу корупција, неморал, пљачке, убиства. У *Визи за небо* главни јунак у трагању за сенкама прошлости упада у мреже актуелних моћника. Претходни романи – *Симеонов њечай*, *Јованово завештање*, *Досије Бојородица* и *Теслина њошиљка* – имали су поновљена издања с тиражом од 100.000 примерака и били међу најтраженијим књигама у години када су штампани.

У *Визи за небо* добио сам прилику да пишем о стварима и догађајима које не бих могао да поменем у новинским текстовима. Радња приче смештена је у

савремени тренутак, али ће сви који се сећају погубних деведесетих година прошлог века препознати догађаје који се и данас понављају у готово истом облику. Прва глава романа евоцира истинити догађај из 1991. године – убиство у ноћном клубу *Нана* на Сењаку. Тада је први пут јавност сазнала за сарадњу тајне полиције и људи из подземља. Мирослав Бижић, један од начелника градске полиције Београда, проговорио је на телевизији, у емисији *Бисери*, о томе како су момци са београдског асфалта постајали сарадници полиције и како су добијали пасоше на туђа имена како би могли да заметну траг након убистава наших емиграната у Европи и Америци.

У роману *Виза за небо* деведесете године пресељене су у данашњи тренутак, када тежиште вршљања тајних полиција није више само Европа већ и нове државе створене на простору бивше Југославије. Доказа да није реч о пукој пишчевој машти има много, а најновији је депортовање неколико чланова земунског клана из Хрватске, оптужених за убиство премијера др Зорана Ђинђића. Имали су исправне српске и хрватске пасоше. Није тајна да су током минулог рата деведесетих међусобно сарађивали криминалци и тајне полиције нових држава, некадашњих република федералне државе. Министарске афере у свим новооснованим државама показале су спрегу криминала и политике.

То је један ток приче, који се преплиће са трагањем Новака Ивановића по неистраженим куцима прошлости. Пут га води до манастира Крке, манастира

у Бенковцу, до Острога, Цетиња, Милешеве... Милешевски *Бели анђео*, једна од најлепших икада насликаних фресака, постаје средиште приче. Тајна ове фреске никада није до краја растумачена. На решавање те тајне упућује један од трагичних јунака ове књиге, Лале Свитац, који је на грудима имао истетовираног милешевског *Белој анђела*.

Посебан део приче односи се на манастир Крку. Боравећи неколико дана у овом духовном бисеру, не само православља, дошао сам до вредне грађе за роман. Између осталог, и до списка реликвија, вредних књига и историјских списа који су уништени или украдени и тренутно се налазе у хрватским музејима. Уочи отварања поглавља 26 у јесен 2016. године, једног од предуслова за улазак Србије у Европску унију, Хрвати су ставили вето на преговоре захтевајући, између осталог, да Србија врати благо изнесено благовремено из српских манастира, које се сада налази у Музеју Српске православне цркве у Београду. Реч је о врхунском лицемерју, покушају да се прикаже брига Хрватске о вредним православним реликвијама. Да огромно манастирско благо није на време изнесено, сачекала би га судбина вредних књига, икона и старинског намештаја у манастиру Крки након што су уочи *Олује* – масовног протеривања и погрома Срба из Хрватске, монаси напустили манастир, а у њега се уселили домољуби, хрватски војници, који су запалили и поломили готово све што су затекли у манастиру.

Додатак романа *Виза за небо* откриће неке чињенице које се нису уклапале у литерарну причу, али су

веома битне за одгонетање загонетки на путу којим Новак Ивановић, кога уцењују и мафија и отпадници тајне полиције, корача уздигнуте главе, без обзира на ударце и ожиљке на телу и души.

1.

БЕЛИ АНЂЕО

Три витеза

Мало је домова у Србији у којима се не може наћи реплика фреске *Бели анђео*. Иако је реч о сложеној композицији слике коју не би требало нарушавати, најчешће се репродукује само фигура Белог анђела, с тајанственим осмехом који историчари уметности упоређују с чудесним осмехом Мона Лизе. Тако је лик анђела, издвојен с једне од најпознатијих средњовековних фресака, одавно превазишао искључиво религијско тумачење. Може се срести и као тетоважа, иако они који га имају на свом телу углавном не знају његово порекло и скривена значења. И у роману *Виза за небо* он се појављује прво као слика на људској кожи, па тек онда почиње прича о симболици коју собом носи и добрим делом скрива.

Готово осам и по векова фреска Белог анђела налази се у Милешеви, манастиру у југозападној Србији,

код Пријепоља, на реци Милешевки. Географски, тај предео припада долини реке Лим. Манастир, задужбина краља Владислава, стешњен је између планина Побигоник и Јадовник. Место за градњу манастира није случајно одабрано, јер Лим обалама раздваја а речним током спаја Србију, Црну Гору, Косово и Метохију. Поред историјских података који недвосмислено потврђују како је и зашто изабрана десна обала Милешевке као место градње манастира, постоје и легенде које појаву Белог анђела у долини Лима чине још загонетнијом.

Фреска Белог анђела у манастиру Милешеви

У српском народу живи легенда о витезовима познатим као чувари копља Светог Ђорђа. Иначе, постоји више легенди о витезовима, које се временски поклапају са деловањем темплара, који су на путу ка Светој земљи пролазили кроз Србију. Иако су били

најмоћнији европски ратници, на уласку у Србију остављали су оружје које им је враћано на изласку из Србије. Фридрих Барбароса, који је водио крсташе у поход на Свету земљу крајем XII века, био је гост на двору Стефана Немање у Нишу. Темплари су у то време одлазили и на Свету гору, а у Хиландару се налази и деведесет пет досад уочених темпларских обележја, међу њима и једна икона смештена у маленој капели у централном конаку, наспрам централног храма. Она представља Исуса с три лика на истој икони, што је темпларско обележје у иконосликарству.

Свети рајиници, фреска из манастира Манасије, XV век

Легенда, међутим, приповеда о другачијем односу крсташа, посебно темплара, према земљама кроз које су пролазили, иако је реч о људима исте вере. Наступајући са запада, крсташке хорде, међу којима су се истицали темплари (тако каже легенда), пљачкале су, палиле

куће и имовину и убијале локално становништво. Прича о месту на коме ће бити саграђен манастир, везана је за 1187. годину. Три витеза, три чувара копља Светог Ђорђа, била су позната по чудима која су приписивана реликвијама, власништву витезова. У малој цркви крај Црне стене која се налазила на месту на коме је данас манастир Милешева, чували су Христову плаштаницу. Плаштаница је платно којим је био покривен Исус након скидања са крста на коме је био разапет, па је, према предању, на том платну утиснут прави Исусов лик. Оригинална плаштаница никада није пронађена, иако на неколико места у свету тврде да је поседују, али су научне експертизе показале да је реч о превари.

Христова плаштаница

Сто одабраних темплара је 1187. године дошло до Црне стене са само једним циљем – да узму плаштаницу из цркве. Темплари су имали металне оклопе, са уцртане три црне главе на грудима. Били су наоружани најмоћнијим оружјем тог доба, прекаљени у борбама за превласт око Христовог гроба. Појавили су се у сумрак. Пред силнике су изашла три витеза чувара копља Светог Ђорђа. Битка је трајала до пред зору, а када је пао и последњи српски витез, на Црној стени се указао Бели анђео, показујући прстом на плаштаницу. Плаштаница је полако нестајала увлачећи се у стену. Темплари су остали без плаштанице а Срби без три храбра витеза, али је остала легенда о томе како је

изабрано место на коме ће краљ Владислав Немањић изградити своју задужбину, манастир Милешева.

Манастир Милешева

Бели анђеоло који прстом показује на плаштаницу постао је основни мотив чувене фреске чији је аутор непознат, али се сматра да је Грк, јер на то указује манир у коме је фреска насликана. Иако је постало уобичајено да се ова фреска назива *Бели анђеоло*, постоји још један назив – *Мироносице на Христљовом јробу*, што је у ствари званични назив фреске. Бели анђеоло заузима готово две трећине фреске, па се званичним називом у други план ставља визуелно најдоминантнији детаљ на раскошној слици. Мироносице, обучене у црно, заштитнички су покривене левим крилом анђела. Фреска с Белим анђелом сматра се

претходницом ренесансе пре свега због манира у којем су урађени ликови. На лицима мироносица се види да су преплашене, узнемирене због догађаја који су претходили распећу. Али то је једна од нелогичности: требало би да се понашају супротно, јер су управо сазнале да је Христос васкрсао, па носе *миро*, којим ће намазати његово тело.

Званични назив је у потпуној колизији с призорима насликаним на десном зиду у наосу манастира. У јеванђељима се помињу три мироносице, а на извесним местима и пет жена у црном. На велелепној фресци се под крилом Белог анђела налазе само две жене у црном, а испод фреске, на зиду, као детаљ који није потпуно везан за фреску, насликано је неколико уморних и преплашених војника. Писац ових редова више пута је био у Милешеви и увек је присуствовао истом догађају: ко год уђе у манастир, кад први пут угледа Белог анђела, потпуно се веже за његов лик и као да не примећује друге фреске. Зато већина оних који су се нашли пред овом чудесном фреском не примећује остале детаље на њој.

Владика Николај Велимировић овако је описао занесеност људи када стану пред фреску, без обзира да ли су верници или атеисти: „Гледање Белог анђела равно је молитви“. На овом месту није наодмет подсетити се речи патријарха Павла који каже да је молитва „мајка свих добрих дела, чуварка чистоте тела... сигурна ограда против свих лукавастава вечног непријатеља нашега – ђавола“. Ипак, ваља додати да је немогуће искрено се молити ако не постоји свест о моћи молитве. А у моћ молитве сигурно не верују

сви који посете Милешеву да би се, између осталог, дивили лепоти *Белої анђела*.

Интересантно је, када је реч о комерцијализацији лика Белог анђела, да је и у време када је – истина, не званично, било недостојно социјалистичког човека да одлази у цркву, *Бели анђеол* био присутан и у домовима најзадртијих комуниста. А то је доказ да је ова фреска својом лепотом победила све идеолошке и религијске баријере. На сталној изложби у фирентинској цркви Санта Кроче налазе се дела највећих светских мајстора сликарства – Ђота, Леонарда да Винчија, Микелађела, Галилејев и Микеланђелов гроб, а 2012. године постављена је и репродукција чувене фреске из православног манастира Милешеве.

Немањићи

Прича о чудесној и чудотворној фресци с ликом Белог анђела чврсто је повезана са династијом Немањића. Средином XII века Немањићи су основали и учврстили српску државу. Стефан Немања, родоначелник лозе Немањића, на крају своје владавине – пошто је престо препустио синовима – отишао је на Свету гору и заједно са сином Растком Немањићем подигао манастир Хиландар. Добио је монашко име Симеон, а по смрти проглашен је свецем. Династија Немањића је два и по века владала Србијом.

Захваљујући мудрој владавини Немањића, Србија је успевала да се одржи на турбулентном подручју којим су пролазили трговачки и војни путеви. Стефан

Немања је рођен у Рибници, данашњој Подгорици. По рођењу крштен је у римокатоличкој цркви. Стефан је подигао и манастир Студеницу, у коју су, седам година након смрти у Хиландару, пренесене његове мошти. У хијерархији српских манастира Студеница заузима прво место, а одмах иза ње је Милешева, због изузетног духовног, али и уметничког значаја.

На почетку текста о *Белом анђелу* поменута је легенда о настанку манастира Милешеве. Та легенда се тиче само избора места на коме ће манастир бити саграђен, све остало је поткрепљено историјским чињеницама. Краљ Стефан Владислав – познатији као Владислав Немањић, подигао је манастир – маузолеј; изградња је отпочела 1219. а завршена 1236. Убрзо је манастир уписан у најсветлије странице српске историје: Владислав је из Бугарске, из Трнова, пренео тело свог стрица, Растка Немањића – Светог Саве, првог српског архиепископа. Мошти Светог Саве почивале су у Милешеву све до 1595. године када су их Турци, по наређењу Синан-паше, спалили у Београду. У Милешеву се налази и фреска за коју се сматра да је највернији приказ лика Светог Саве.

Прича о Немањићима, који су били ктитори најзначајнијих српских манастира, само је леп историјски украс у тексту о *Белом анђелу*. Зато се овај део текста завршава мање познатим занимљивостима везаним за краља Стефана Првовенчаног. Историчари су забележили занимљив податак да је угледног српског владара као усуд пратио број три. Ево скраћене приче о броју три, из пера Миливоја Томашевића, аутора књиге *Мисија Белој анђела*: „Имао је три владарске

Фреска са ликом краља Стефана Владислава из Милешеве,
око 1235. године

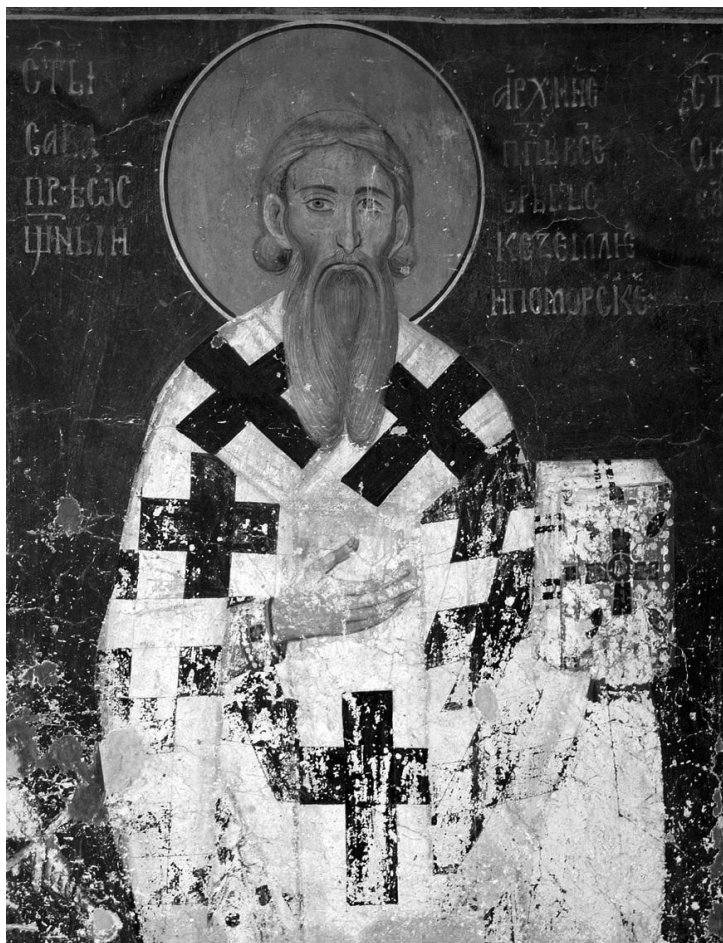
круне; три принцезе са три европска двора, из три завађене државе (Византија, Бугарска и Италија) са три стране света (југ, исток, запад) биле су Стефанове венчане супруге и родиле су му три сина – Радослава,

Владислава и Уроша. Сва три сина су постала крунисани владари Србије. Притом, Стефан у борби за престо није убијао своју браћу, а то нису чинили ни његови синови, иако су се мењали на престолу. Три Стефанова сина била су ожењена са три принцезе, са различитих европских дворова: Радослав Аном, ћерком византијског цара; Владислав – Белославом, ћерком бугарског цара; Урош – француском принцезом, Јеленом Анжујском.“

У раном средњем веку, а и касније, на европским дворовима до круне се долазило и бројним породичним убиствима. Данас је, наравно, тешко реконструирати међусобне односе унутар владарских породица у Србији, али је чињеница да се на престо није долазило преко мртвих тела браће и очева. А два примера говоре и о тананим „купцима“ немањићких душа. Стефан Немања је у браку са Евдокијом, ћерком византијског цара, добио сина Радослава. Отерао је Евдокију са двора због њеног раскалашног живота и прељубе, због чега су европске владарке иначе губиле главу. А када је његов син Урош I Немањић требало да сачека принцезу Јелену Анжујску, којом се касније оженио, наредио је да се од Краљева до Рашке, долином Ибра, посаде све доступне врсте јоргована! И данас долина Ибра, у пролеће, мирише на јоргован и подсећа на романсу српског краља и француске принцезе.

Свети Сава

Када је отпочео градњу Милешеве, Владислав је био принц, а када је манастир заблистао у пуном сјају, он

Икона с ликом Светог Саве у Краљевој цркви у Студеници, XIII век

је већ три године био краљ Србије. Како је дошло до тога да мошти Светог Саве буду пренесене из Трнова у Бугарској, где је Сава преминуо, оне године када је манастир довршен? Сава је сахрањен у задужбини бугарског цара Јована II Асена, Владислављевог таста.